

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i08.009>

UDK 159.9(092)

<https://orcid.org/0009-0008-1582-2246>

OLIMA VASILA KARIMOVANING HAYOTI HAMDA ILMIY-PEDAGOGIK FAOLIYATINING TARIXIY VA NAZARIY TAHLILI

Mavluda Oqnazarova,

Qarshi davlat universiteti doktoranti

m.oqnazarova@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada Vasila Karimovanning hayot yo‘li, ilmiy shakllanishi, pedagogik faoliyati, asosiy ilmiy qarashlari va psixologiya faniga qo‘shgan hissasi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Mustaqil O‘zbekiston, ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya, shaxs kamoloti, stress, ijtimoiy muhit, inson ruhiyati, psixologik madaniyat, emotsional zo‘riqish, milliy mentalitet.

Аннотация. В данной статье рассматриваются жизненный путь Василы Каримовой, формирование её научной деятельности, педагогическая работа, основные научные взгляды и вклад в развитие психологической науки.

Ключевые слова: Независимый Узбекистан, социальная психология, этнопсихология, развитие личности, стресс, социальная среда, психика человека, психологическая культура, эмоциональное напряжение, национальный менталитет.

Abstract. This article examines the life path of Vasila Karimova, the formation of her scientific career, her pedagogical activities, her main scientific views, and her contribution to the development of psychological science.

Keywords: Independent Uzbekistan, social psychology, ethnopsychology, personality development, stress, social environment, human psyche, psychological culture, emotional tension, national mentality.

KIRISH. Mustaqil O‘zbekiston taraqqiyotida ilm-fan va ta‘lim sohasining o‘rni beqiyosdir va ta‘lim tizimi taraqqiyotida ko‘plab pedagog olimlarning hissasi beqiyosdir. Shunday fidoyi ustoz va olimalardan biri — Vasila Karimova hisoblanadi. U o‘zining ilmiy-pedagogik faoliyati orqali mamlakatimiz ta‘lim tizimini rivojlantirish, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash yo‘lida munosib hissa qo‘shgan.

Olima psixologiya fanining rivojlanishi jamiyatda sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirish, shaxs kamoloti va oilaviy munosabatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat

kasb etadi. Shu jihatdan qaralganda, O‘zbekiston psixologiya ilm-fanida o‘zining munosib o‘rniga ega bo‘lgan olimlardan biri — Vasila Karimovadir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Karimova Vasila Mamanosirovna 1955 yil 18 avgustda Farg‘ona viloyatida xizmatchi oilasida tug‘ilgan, ma‘lumoti oliy, 1977-yilda Moskva davlat universitetining psixologiya fakultetini tamomlagan, 1988 yilda psixologiya fanlari nomzodi, 1994 yilda – psixologiya fanlari doktori ilmiy darajasini, 2000-yilda professor unvonini olgan.

Vasila Karimova psixologiya fanlari doktori, professor sifatida O‘zbekistonda psixologiya sohasida oliy malakali kadrlar tayyorlashga munosib hissa qo‘shib kelmoqda. Qirqdan ziyod shogirdlari bor, psixologiya bo‘yicha besh nafar fan doktori, 28 nafar fan nomzodi bo‘lgan shogirdlari bor.

Vasila Karimova pedagogika sohasida samarali faoliyat yuritib, ayniqsa o‘qituvchilarni tayyorlash va ularning kasbiy mahoratini oshirish masalalariga alohida e‘tibor qaratgan. U dars jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, ta‘lim samaradorligini oshirish hamda o‘quvchilarda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishni muhim vazifa sifatida belgilagan.

Vasila Karimova ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya va oila psixologiyasi yo‘nalishlarida olib borgan ilmiy izlanishlari, yaratgan ilmiy asarlari va tayyorlagan ilmiy kadrlari bilan mamlakatimiz psixologiya fanining rivojiga katta hissa qo‘shgan yetuk olima hisoblanadi.

Mazkur maqolada Vasila Karimovanning hayot yo‘li, ilmiy shakllanishi, pedagogik faoliyati, asosiy ilmiy qarashlari va psixologiya faniga qo‘shgan hissasi yoritiladi.

Oliy ta‘lim davrida Vasila Karimova ijtimoiy fanlar, shaxs psixologiyasi va jamiyat taraqqiyoti o‘rtasidagi bog‘liqlikka alohida e‘tibor qaratgan. Ayniqsa, milliy mentalitet, oila va jamiyat munosabatlarining psixologik jihatlarini chuqur o‘ylantirgan.

Shu davrda u ilmiy rahbarlar ta‘sirida mustaqil ilmiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirdi. Bu esa uning kelgusida yirik olima sifatida shakllanishiga zamin yaratdi.

Vasila Karimova ko‘p yillar davomida oliy ta‘lim muassasalarida pedagogik faoliyat olib borgan. U talabalar bilan ishlashda zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni qo‘llagan.

Uning ma‘ruzalari chuqur ilmiy mazmuni, hayotiy misollar va milliy qadriyatlar bilan uyg‘unligi bilan ajralib turgan. Talabalar uni nafaqat olima, balki mohir pedagog sifatida ham hurmat qilganlar.

Olimaning Ilmiy kadrlar tayyorlashdagi hissasi e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, ko‘plab magistrlar, doktorantlar va tadqiqotchilarga ilmiy rahbarlik qilgan. Uning ilmiy maktabi doirasida yetishib chiqqan shogirdlar bugungi kunda turli ta‘lim va ilmiy muassasalarda faoliyat yuritmoqdalar.

U ilmiy rahbar sifatida shogirdlarida mustaqil fikrlash, ilmiy halollik va mas‘uliyat hissini shakllantirishga katta e‘tibor bergan.

Vasila Karimova — zamonaviy psixologiya sohasida faoliyat yuritib kelayotgan psixolog olima sifatida tanilgan. Zamonaviy psixologiya fanida shaxs rivoji, emotsional

holatlar va ijtimoiy muhitning inson psixikasiga ta‘sirini o‘rganish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Olima ushbu yo‘nalishda izchil tadqiqotlar olib borgan olimalardan hisoblanadi. Uning ilmiy faoliyati psixologiya fanining nazariy va amaliy jihatlarini uyg‘unlashtirishga qaratilgan bo‘lib, shaxs psixologiyasi va psixologik salomatlik masalalarini chuqur tahlil etadi.

Uning ilmiy izlanishlari inson psixikasining rivojlanishi, shaxs psixologiyasi hamda ijtimoiy-psixologik muammolarni o‘rganishga qaratilgan. Olimaning tadqiqotlari nazariy bilimlarni amaliyot bilan holatlarning psixologik mexanizmlari hamda stress va moslashuv jarayonlarini uyg‘unlashtirishga yo‘naltirilgani bilan ahamiyatlidir.

Vasila Karimova o‘z ilmiy ishlarida shaxs kamolotiga ta‘sir etuvchi omillar, emotsional chuqur tahlil qiladi. U psixologik salomatlikni mustahkamlash, shaxslararo munosabatlarni yaxshilash va ijtimoiy muhitning inson ruhiyatiga ta‘sirini o‘rganish masalalariga alohida e‘tibor qaratadi.

Olimaning ilmiy maqolalari va tadqiqot ishlari psixologiya fanining rivojiga muhim hissa qo‘shib kelmoqda. U o‘z asarlarida zamonaviy psixologik yondashuvlar, innovatsion metodlar va ilmiy tahlilga asoslangan xulosalarni ilgari suradi. Shuningdek, Vasila Karimova psixologik maslahat berish va amaliy psixologiya yo‘nalishida ham samarali faoliyat olib boradi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

Vasila Karimovaning ilmiy va amaliy faoliyati yosh mutaxassislar uchun muhim tajriba maktabi bo‘lib xizmat qiladi. Uning izlanishlari psixologiya fanining nazariy asoslarini boyitish bilan birga, jamiyatda psixologik madaniyatni yuksaltirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqotlarda Vasila Karimova psixologik muammolarni aniqlash va bartaraf etishda zamonaviy diagnostik metodlardan foydalanishni taklif etadi. U stress, xavotir va emotsional zo‘riqish holatlarini kamaytirishga qaratilgan psixokorreksion yondashuvlarni ilmiy asosda ishlab chiqadi. Bu yondashuvlar amaliy psixologiya sohasida samarali qo‘llanilishi bilan ahamiyatlidir.

Shuningdek, olimaning ilmiy ishlari ta‘lim psixologiyasi bilan ham uzviy bog‘liq. U o‘quvchi va talabalarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta‘lim jarayonini tashkil etish masalalariga e‘tibor qaratadi. Vasila Karimova ta‘lim muassasalarida psixologik xizmatni rivojlantirish, yoshlarning mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ruhiy barqarorligini ta‘minlash muhimligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida inson psixologiyasi bilan bog‘liq muammolar tobora murakkablashib bormoqda. Shaxsning ruhiy holati, emotsional barqarorligi, stressga bardoshlilik va ijtimoiy moslashuvi jamiyat taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois psixologiya fanida shaxs psixologiyasi, ijtimoiy-psixologik jarayonlar hamda psixologik salomatlik masalalarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb vazifalardan biridir.

Mazkur yo‘nalishda samarali ilmiy izlanishlar olib borgan olimaning uning ilmiy faoliyati inson psixikasining rivojlanish qonuniyatlari, shaxs kamoloti va psixologik muammolarning oldini olish masalalarini o‘rganishga qaratilgan. Ushbu maqolada Vasila Karimovaning ilmiy

qarashlari, tadqiqot yo'nalishlari hamda psixologiya faniga qo'shgan hissiy quydagicha tahlil qilinadi.

Vasila Karimovanning ilmiy izlanishlarining yo'nalishlari

Vasila Karimovanning ilmiy tadqiqotlari asosan shaxs psixologiyasi, emotsional holatlar va ijtimoiy muhitning inson ruhiyatiga ta'siri masalalarini qamrab oladi. Olima shaxs rivojlanishida biologik, psixologik va ijtimoiy omillar o'zaro uzviy bog'liqlikda namoyon bo'lishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, inson shaxs sifatida kamol topishida atrof-muhit, tarbiya va ijtimoiy munosabatlar muhim rol o'ynaydi.

Ilmiy ishlarda Vasila Karimova shaxsning emotsional barqarorligini psixologik salomatlikning asosiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida talqin qiladi. U emotsional zo'riqish, xavotir va stress holatlari shaxs faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ilmiy asosda tahlil qiladi. Shu bilan birga, ushbu holatlarni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqishga e'tibor qaratadi.

Shaxs psixologiyasi va psixologik salomatlik masalalari

Vasila Karimovanning tadqiqotlarida psixologik salomatlik tushunchasi keng yoritilgan. Olima psixologik salomatlikni shaxsning ichki muvozanati, ijtimoiy moslashuvi va hayotiy faoliyatdan qoniqish holati bilan bog'laydi. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, psixologik muammolarning erta aniqlanishi va o'z vaqtida psixologik yordam ko'rsatish jamiyatda ruhiy muammolarning kamayishiga xizmat qiladi.

Olima oilaviy muhitning shaxs psixologiyasiga ta'sirini alohida ta'kidlaydi. Tadqiqotlarda oiladagi sog'lom munosabatlar, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash shaxsning emotsional barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillar sifatida ko'rsatiladi. Vasila Karimova oilaviy nizolar va ularning psixologik oqibatlarini tahlil qilib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan.

Ta'lim psixologiyasi sohasidagi ilmiy qarashlari

Vasila Karimovanning ilmiy faoliyatida ta'lim psixologiyasi muhim o'rin egallaydi. U o'quvchi va talabalarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurligini asoslaydi. Olima ta'lim muassasalarida psixologik xizmatning samarali faoliyat yuritishi o'quv jarayonining sifatini oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi.

Uning ilmiy ishlari yoshlarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, stressga chidamlilikni shakllantirish va motivatsiyani oshirish masalalariga qaratilgan. Vasila Karimova ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlardan foydalanish orqali bilimlarni samarali o'zlashtirish mumkinligini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Amaliy psixologiya va metodik tavsiyalar

Vasila Karimovanning ilmiy izlanishlari nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Olima psixologik diagnostika, maslahat berish va psixokorreksiya yo'nalishlarida samarali metodlarni taklif etadi. Uning amaliy tavsiyalari psixologlar, pedagoglar va ijtimoiy soha mutaxassislari uchun muhim metodik manba hisoblanadi.

Olima tomonidan ishlab chiqilgan psixologik yondashuvlar shaxslararo munosabatlarni yaxshilash, nizolarni bartaraf etish va ijtimoiy moslashuvni kuchaytirishga xizmat qiladi. Bu jihatlar uning ilmiy faoliyatining dolzarbligini yanada oshiradi.

Ijtimoiy psixologiya sohasidagi ilmiy qarashlari

Vasila Karimovaning ilmiy faoliyatida ijtimoiy psixologiya muhim o‘rin egallaydi. U shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir, ijtimoiy guruhlar psixologiyasi, ijtimoiy munosabatlarning shakllanish mexanizmlarini chuqur tadqiq etgan.

Olimaning fikricha, shaxs rivoji jamiyatdan ajralgan holda amalga oshmaydi. Insonning xulq-atvori, qadriyatlari va dunyoqarashi ijtimoiy muhit ta’sirida shakllanadi. Shu bois ijtimoiy psixologik omillarni o‘rganish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega.

Etnopsixologiya va milliy xususiyatlar

Vasila Karimovaning ilmiy izlanishlarida etnopsixologiya alohida o‘rin tutadi. U o‘zbek xalqining milliy psixologik xususiyatlari, urf-odatlar, an’analari va mentalitetining shaxs psixologiyasiga ta’sirini ilmiy jihatdan tahlil qilgan.

Olimaning ta’kidlashicha, har bir xalqning psixologiyasi uning tarixiy rivoji, madaniyati va turmush tarziga chambarchas bog‘liq. Shu sababli psixologik tadqiqotlarda milliy omillarni hisobga olish zarur.

Oila psixologiyasi bo‘yicha tadqiqotlari

Vasila Karimova oila institutini jamiyatning eng muhim bo‘g‘ini sifatida baholagan. Uning oila psixologiyasi bo‘yicha olib borgan tadqiqotlari oilaviy munosabatlar, er-xotin o‘rtasidagi psixologik muvofiqlik, ota-ona va farzand munosabatlari masalalariga bag‘ishlangan.

Uning fikricha, sog‘lom oila — sog‘lom jamiyat poydevoridir. Oiladagi psixologik muhit shaxs kamolotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Olimaning ilmiy merosi va asarlariga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, bir qator darslik va o‘quv qo‘llanmalar muallifi hisoblanadi. Ularning orasida “Oila psixologiyasi” nomli darslik alohida ahamiyatga ega bo‘lib, u oliy o‘quv yurtlarida keng foydalaniladi.

Mazkur asarlarda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy tavsiyalar ham berilgan bo‘lib, ular talaba va mutaxassislar uchun muhim manba hisoblanadi.

Olimaning bir qator ilmiy maqolalari respublika va xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan. Ushbu maqolalarda ijtimoiy munosabatlar, milliy psixologiya va oilaviy muammolar ilmiy asosda yoritilgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, kompetensiyaviy yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish jarayonida Vasila Karimovaning ilmiy merosi muhim ahamiyat kasb etadi. U nafaqat olim, balki ko‘plab shogirdlar yetishtirgan ustoz sifatida ham e’tirof etiladi.

Vasila Karimova O‘zbekiston psixologiya fanining rivojiga munosib hissa qo‘shgan yetuk olim va pedagogdir. Uning ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya va oila psixologiyasi sohalaridagi ilmiy qarashlari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Olimaning ilmiy merosi, pedagogik faoliyati va tayyorlagan ilmiy kadrlari kelajak avlod psixologlari uchun mustahkam ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova. V. va boshqalar. Ilmiy maqolalar to‘plami (turli yillarda). – Toshkent: ilmiy jurnallar, 2021–2023
2. Karimova V.V. Ta’lim jarayonida kommunikativ kompetentsiyaning shakllanishi // Pedagogika va jamiyat. – 2023. – № 4. – B. 12-19.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. – 2020-yil 23-sentabr.
4. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti joriy arxivi
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 29 avgustda “Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida psixologiya o‘quv-ilmiy markazi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori // <https://lex.uz/uz/docs/3367425>
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 7 iyundagi 472-sonli “Psixologiya sohasida kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini <https://lex.uz/uz/docs/4367731>
7. <https://npuu.uz>